

**IDROK JARAYONIDA KUZATUVCHANLIKNING MAZMUNI****Shamshodova Ruxshona Jahongir qizi****Chirchiq davlat pedagogika universiteti****Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti****Boshlang'ich ta'lim yo'nashi 1-kurs talabasi****shamshodovar@gmail.com****Ozodqulov Olimjon Bahodir o'g'li****Chirchiq davlat pedagogika universiteti****Psixologiya kafedra o'qituvchisi****Ilmiy rahbar: olimjonozodqulov30@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.17828660>**

**Annotatsiya:** Ushbu ishda idrok jarayonida kuzatuvchanlikning mazmuni, uning psixologik xususiyatlari va shaxs rivojlanishidagi ahamiyati yoritilgan. Kuzatuvchanlik insonning atrof-muhitdagi hodisalarni sezish, anglash, farqlash va tahlil qilish qobiliyatini kuchaytiradi. Mazkur sifat ta'lim jarayonida o'quvchilar tafakkurini rivojlantiradi, ularning mustaqil fikrlashi va diqqatini jamlay olishiga yordam beradi. Shuningdek, kundalik hayotda va kasbiy sohada kuzatuvchanlik ehtiyotkorlik, aniqlik, tezkor tahlil va to'g'ri qaror qabul qilishga zamin yaratadi. Kuzatuvchanlikni rivojlantirish uchun amaliy mashqlar, kuzatish topshiriqlari, tahliliy faoliyatlar va turli psixologik treninglar samarali hisoblanadi.

**Kirish so'zlar:** idrok, kuzatuvchanlik, psixologik jarayon, diqqat, tahlil, tafakkur, rivojlanish, ta'lim jarayoni, kuzatish.

**Annotation:** This work highlights the essence of observation with in the process of perception, its psychological features, and its importance in personal development. Observation enhances a person's ability to perceive, understand, distinguish, and analyze events in the surrounding environment. This skill promotes students' thinking during the learning process, supports their independent reasoning, and helps them maintain focus. Additionally, in every day life and professional activities, observation forms the basis for caution, accuracy, quick analysis, and making correct decisions. Practical exercises, observation tasks, analytical activities, and various psychological trainings are effective tools for developing observational skills.

**Keywords:** perception, observational ability, psychological process, attention, analysis, thinking, development, educational process, observation.

**KIRISH:**

Idrokda kuzatuvchanlik insonning tashqi olamdagi predmet va hodisalarni to'g'ri, aniq va mazmunli qabul qilishi bilan tavsiflanadi. Bu sifatga ega bo'lgan shaxs atrofdagi eng kichik o'zgarishlarni ham tezda sezadi, tafsilotlarni aniqlab, ularni umumiy tasvir bilan bog'lay oladi. Kuzatuvchanlik diqqatning barqarorligi va idrokning aniqligi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u tafakkurning tahliliy rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim jarayonida kuzatuvchanlik o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini kuchaytiradi, ularni yangi ma'lumotlarni chuqur o'zlashtirishga yo'naltiradi hamda mustaqil tahlil yuritishga undaydi. Kundalik hayotda esa kuzatuvchanlik ehtiyotsizlikning oldini oladi, to'g'ri qarorlar qabul qilishga yordam beradi va kasbiy faoliyatda aniqlik hamda mas'uliyatni oshiradi. Kuzatuvchanlikni rivojlantirish uchun taqqoslash mashqlari, kuzatish vazifalari, tafakkur o'stiruvchi o'yinlar va tahliliy topshiriqlar juda muhimdir. Shu sababli, idrokda kuzatuvchanlik shaxsning intellektual va psixologik kamolotida beqiyos o'rin tutadi. Kuzatuvchanlik idrokning eng faol shakllaridan bo'lib,

shaxsning atrof-muhitni chuqur anglash jarayonida muhim o‘rin tutadi. Kuzatuvchanlik rivojlangan inson voqealar ketma-ketligi, predmetlarning o‘ziga xos belgilarini, ularning o‘zgarish sabablarini va mavhum jihatlarini ham sezishi bilan ajralib turadi. Ushbu sifatning shakllanishida diqqatning barqarorligi, tez ko‘chishi va taqsimlana olishi muhim ahamiyatga ega. Kuzatuvchanlik nafaqat idrok qilish jarayonini aniqlashtiradi, balki shaxsning analitik fikrlashi, kuzatilayotgan vaziyatga to‘g‘ri va tezkor munosabat bildira olishini ta‘minlaydi. Psixologik tadqiqotlarda kuzatuvchanlik shaxsning intellektual faolligi darajasi va fikrlashning boyligi bilan bog‘liq deb e‘tirof etiladi. U bolalikdan boshlab o‘yinlar, amaliy mashqlar, tajribalar va kuzatish vazifalari orqali shakllanadi va mustahkamlanadi. Ta‘lim jarayonida kuzatuvchanlikni rivojlantirish o‘quvchilarning mustaqil kuzatish, solishtirish, xulosa chiqarish, kichik detallarni anglash va fikrni asoslab berish ko‘nikmalarini kuchaytiradi. Kattalarda esa kuzatuvchanlik kasbiy mahoratni oshirish, xatolarni kamaytirish, vaziyatni to‘g‘ri baholash va mas‘uliyatli qarorlar qabul qilishda muhim omil sanaladi. Kuzatuvchanlikni rivojlantirishning samarali usullariga tahliliy topshiriqlar, vizual kuzatish mashqlari, tafsilotlarni farqlashga doir o‘yinlar, ijodiy faoliyatlar va murakkab vaziyatlarni modellash tirish kiradi. Shaxsning kuzatuvchanligi har tomonlama rivojlangan intellekt, mustahkam diqqat va faol idrok bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, uning hayotiy tajribasi ortishi bilan yanada takomillashib boradi.

#### **XULOSA:**

Idrokda kuzatuvchanlik shaxsning atrof-muhitni to‘g‘ri anglash, predmet va hodisalarni farqlash hamda ularni tahlil qilish qobiliyatini ifodalaydi. Ushbu sifat diqqat, tafakkur, xotira va idrokning uyg‘un ishlashi orqali rivojlanadi. Kuzatuvchanlik nafaqat ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini va bilimni chuqur o‘zlashtirishini ta‘minlaydi, balki kundalik hayot va kasbiy faoliyatda aniqlik, ehtiyotkorlik va tezkor qaror qabul qilishga xizmat qiladi. Uni rivojlantirish uchun turli amaliy mashqlar, kuzatish topshiriqlari, tahliliy va ijodiy vazifalar samarali hisoblanadi. Shu bilan birga, kuzatuvchanlik shaxsning intellektual va psixologik rivojlanishida muhim omil bo‘lib, insonning har tomonlama ongli va faol bo‘lishiga yordam beradi.

#### **Adabiyotlar, References, Литературы:**

1. Vygotskiy, L. S. Psixologiya va pedagogika asoslari. Moskva: Pedagogika, 1984.
2. Piaget, J. Intellektual rivojlanish psixologiyasi. Parij: Presses Universitaires de France, 1972.
3. Solovev, V. D. Idrok va diqqat. Moskva: Nauka, 2001.
4. Galperin, P. I. Psixologik faoliyat nazariyasi. Moskva: Pedagogika, 1989.
5. Zaporozhets, A. V. Bolalar psixologiyasi. Moskva: Prosveshchenie, 1976.
6. Rakhmatullaev, B. Psixologiya asoslari. Toshkent: Fan, 2005.
7. Shadrikov, V. D. Shaxsning idrok jarayonlari. Moskva: Izdatelstvo MGPU, 1998.
8. Andreeva, G. P. Psixologik kuzatuv va kuzatuvchanlik. Moskva: Akademiya, 2003.
9. Luria, A. R. Odamning psixologik tuzilishi. Moskva: Nauka, 1973.
10. Abdullayev, O. Psixologiya va ta‘lim jarayoni. Toshkent: O‘qituvchi, 2010